

הרב יצחק ביסמוט

פירות שביעית ודמי שביעית

ראשי הפרקים

- א. מבוא
- ב. אופני היתר מכירת פירות שביעית
- ג. שביעית תופסת את דמיה
- ד. דמי שביעית ופירות שביעית
- ה. בגדר ההיתר לקנות בהמה טמאה ועבד – שיטת החזו"א
- ו. קידושין בפירות שביעית או בדמי שביעית – שיטת היד דוד
- ז. קושיות על היד דוד
- ח. הסבר ע"פ הקו"ש – 'בעין וישווי'
- ט. תשלום שכר מלאכה בפירות שביעית – הוא שימוש ב'שווי הפירות
- י. חוב תמורת אוכל – הפירעון בפירות נחשב דמי שביעית
- יא. דמי הפירות ודמי החליפין
- יב. פירות שביעית כדמי שביעית – לענין הדלקת הנר

א. מבוא

בגמרא ע"ז (סב,ב) ילפינן איסור סחורה מהפסוק (ויקרא כה,ו) "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה" "לאכלה ולא לסחורה".
נחלקו הראשונים¹ בגדר האיסור אם הוא לאו דאורייתא או איסור עשה, ויש מן הראשונים שסוברים שזו גזירה מדרבנן.

¹ הדברים עתיקים ומפורסמים ולצורך הבנת עיקר הנידון במאמר נביא את עיקרי השיטות בקיצור.

וברמב"ן בספר המצוות (מצוות ששכח הרב מצוה ג) "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה, ודרשינן לאכלה ולא לסחורה, וזה דבר תורה הוא כמו שאמרו בפרק בתרא דע"ז נמצא פורע חובו בפירות שביעית והתורה אמרה לאכלה ולא לסחורה".

ובמגילת אסתר שם "ומה שאמר עוד שהיא מצוה ממה שאמר העושה בהם סחורה עובר בעשה ואם כן הוי לאו הבא מכלל עשה שהוא עשה, כבר פרשתי במצוה הקודמת לזו פירוש זה המאמר ואיני צריך לכופלו" ובמצוה ב' ביאר שאין הרמב"ם מונה לאו הבא מכלל עשה.²

ריפ"פ בביאורו לספר המצוות (מצוה סא) מבאר בדעת הרס"ג והרמב"ם שאיסור סחורה אינו עומד בפני עצמו כעשה או לאו, אלא כסניף לאיסור קצירה ובצירה.

לכן הי' נראה לי לומר בזה לדעת רבינו הגאון ז"ל דהא דממעטינן מלאכלה ולא לסחורה וכיו"ב אינו לאו הבא מכלל עשה או עשה בפ"ע. אלא קאי אלאו דלא תקצור ולא תבצור. לומר דלא אמרתי לך לא תקצור ולא תבצור אלא לסחורה ולשאר דברים אבל לאכלה מותר. וכמו שפירש"י (בפרשת בהר) על הך קרא וז"ל והיתה שבת הארץ לכם לאכלה. אף על פי שאסרתים עליך, לא באכילה ולא בהנאה אסרתים אלא שלא תנהוג בהם כבעה"ב וכי' עכ"ל. וכן לעיל על קרא דלא תקצור כתב וז"ל לא תקצור להיות מחזיק בו כשאר קציר אלא הפקר יהיה לכל עכ"ל עיין שם. וכן נדרש בספרא. והביאו הרמב"ן ז"ל שם עיין שם. והיינו דדרשינן לאכלה ולא לסחורה ולא לשריפה וכיו"ב. דלאכלה הוא דשרי רחמנא לקצור ולבצור מן המופקר ולא לשאר דברים. וכל שעשה בהן דבר שאינו בכלל אכילה עבר למפרע בלאו דלא תקצור

בכך מיושב מדוע נשים מוזהרות באיסורי הפסד וסחורה בפירות שביעית, אף שהיא מ"ע שהזמן גרמא, דכיון שעובר למפרע על איסור קצירה שלא לסחורה והרי לאיסורים הושוו נשים לאנשים.

² ברמב"ם בכורות ה, ט כתב שקדושת שביעית בבהמה מבכרת שקנה בפירות שביעית מפקיעה מקדושת בכורה ומוכח שסבר שקדושת שביעית שעוברת לתמורת הפירות היא מדאורייתא אבל אין הכרח שהאיסור הוא מדאורייתא.

בהמשך הביאור מביא גם את דעת הערוך³ (ערך אבק) שכתב שאיסור סחורה הוא מדרבנן "אבקה של שביעית" כמו "אבק ריבית" שהוא מדרבנן, ומקשה עליו.

במשניות שביעית וברמב"ם ושאר פוסקים התבארו גדרי איסור סחורה בפירות שביעית, וכן האיסורים והקדושה הנתפסים בתמורה - דמי שביעית.

במשניות וברמב"ם בהלכות שביעית הלשון אינה אחידה, ופעמים נקטו שהאיסור הוא סחורה "פירות שביעית" ופעמים "דמי שביעית".

במאמר זה ננסה לעמוד על ההבדל בין המקומות שנקטו איסור סחורה בפירות שביעית לדמי שביעית.

ב. אופני היתר מכירת פירות שביעית

במשנה שביעית (ז,ג) הובא איסור מכירה וצביעה בשכר, והביאה המשנה אופני היתר סחורה.

הצבע צובע לעצמו ולא יצבע בשכר שאין עושים סחורה בפירות שביעית ולא בבכורות ולא בתרומות ולא בנבלות ולא בטרפות ולא בשקצים ולא ברמשים ולא יהיה לוקח ירקות שדה ומוכר בשוק אבל הוא לוקט ובנו מוכר על ידו לקח לעצמו והותר למכרן

נחלקו הראשונים מה הם אופני ההיתר בסחורה בפירות שביעית המבוארים במשנה:

הר"ש במשנה ותוס' (סוכה לט, א ד"ה וליתיב) נקטו שאסור ללקוט ע"מ למכור, וללקוט לעצמו לאכול מותר ועל כן אם לוקט לעצמו ונשאר מותר למכרן.

וכן מותר למכור את מה שלוקט על ידי אחר, כיון שלא המוכר ליקט בעצמו.

וכן כשקונה בזול על מנת למכור ביוקר נחשב לסוחר בפירות שביעית ואסור.

ר"י בתוס' (ע"ז סב, א ד"ה נמצא) סובר שאף מותר לקנות או ללקוט מעט אפילו ע"מ למכור.

הגר"א בשנות אליהו סובר שהאיסור הוא רק לקנות על מנת למכור "לא יהיה לוקח" אך מותר ללקוט "אבל לוקט הוא ובנו מוכר ע"י" ובנו לאו

³ מהר"ץ חיות ר"ה כב ג"כ ציין לערוך וכתב "דכל הפוסקים סברי דהוא בעשה".

דווקא אלא אפילו המלקט יכול למכור ולרבותא נקט בנו (שבנו אינו נחשב לוקח).

לכל השיטות יש להבין, מדוע אין איסור סחורה בדרכים המותרות? שהרי 'מעט' אינו מפקיע איסורים - הרי גם חצי שיעור אסור מהתורה וכדרך ששואלת הגמרא (שבת עד, א) וכי מותר לבשל חצי שיעור?

ברמב"ם בפירושו המשנה מסכת שביעית פרק ח משנה ג כתב ז"ל:

אמר שהדבר המועט שמותר לאדם למכור מפירות שביעית כמו שיתבאר לקמן, אסור לו למכרו כדרך שמוכרים שאר דברים בשאר שנים, כדי שלא יראה כסוחר בפירות שביעית, אלא צריך להראות משהו מעין ההפקר שבפירות שביעית, והוא שימכור אכסרא.

ומבואר שמכירה באופן זה מפקיעה משם איסור סחורה כיון שהוא נוהג בפירות מנהג הפקר, ואינו מצד מראית העין בלבד, אלא זהו השינוי הנדרש על מנת להפקיע את שם מעשה סחורה, אלא מעשה הפקר, דמכירה ב'אכסרא' היינו באומד (או בהפסד) אינו מעשה סחורה.

דרכי ההיתר לשיטת ר"ש ולתוסי' מבואר ע"פ מה שנתבאר לעיל בדברי הרי"ף שהאיסור הוא "לא תבצור ולא תקצור" וסחורה אינה האיסור, ולכן כשאתר מוכר ולא המלקט אין איסור.

דרך היתר נוספת מבוארת בר"ש הבלעה – במשנה בסוכה "הלוקח לולב מחברו בשביעית נותן לו אתרוג במתנה" ובפשטות הגמרא שם ההבלעה היא כדי שלא למסור דמי שביעית לעם הארץ, אך הר"ש סובר שהבלעת הדמים בחפץ אחר מתירה גם את הסחורה.

כגון שמוכר מה שליקט חברו יכול להבליע במכירה אחת את מה שליקט הוא עצמו (היינו לשיטתו שהאיסור הוא על הלוקט בלבד).

ובשבת הארץ⁴ (פ"ו ה"א, קו"א כג) דלפ"ז פשוט שמותר אף להבליע בפירות שישית או בדבר אחר (טרחה קנקן וכד').

ג. שביעית תופסת דמיה

ברמב"ם (שמיטה ויובל ו, א) כתב

⁴ ובמהדורת מכון התורה והארץ בהערה 33 הביאו גם רש"ס מהרי"ל דיסקין ובית רידב"ז ועוד שהתירו.

אין עושין סחורה בפירות שביעית, ואם רצה למכור מעט מפירות שביעית מוכר, ואותן הדמים הרי הן כפירות שביעית וילקח בהן מאכל ויאכל בקדושת שביעית, ואותו הפרי הנמכר הרי הוא בקדושתו כשהיה.

ובהלכה ו⁵

חומר בשביעית מבהקדש, שהפודה את ההקדש יצא הקדש לחולין ויתפשו הדמים תחתיו, והשביעית אינה כן, אלא המוכר פירות שביעית יתפשו הדמים ויעשו כפירות שביעית, והפירות עצמן לא נתחללו ונעשו כפירות שאר שנים, שנאמר בה תהיה בהוייתה תהא לעולם, ולפי שנקראת קדש תופשת דמיה, נמצאת אומר האחרון נתפש בשביעית והפרי עצמו הוא כמו שהיה.

מבואר דאף בסחורה בפירות שביעית בהיתר⁶, דמי הפירות הם כפירות עצמם וחומר מהקדש שאף הפרי נשאר בקדושתו.⁷

הבדל נוסף בין פדיון/ חילול הקדש ומעש"ש לדין שביעית, שבשביעית הפרי ראשון אינו מעביר את הקדושה על החליפין אלא דרך מקח, ולא בדרך חילול כמע"ש או הקדש. (כך מסקנת הגמרא סוכה מ,ב).

וצריך בירור מה ההו"א (והיא גם דעת רבי יוחנן בל"ק) ששביעית תתפוס דמים אחרים בלי מקח, הרי הפרי עצמו נשאר בקדושתו, ואם כן מעשה החילול לא הועיל ואיך תעבור הקדושה?

⁵ צ"ע מדוע כפל הרמב"ם דין זה בהלכה ו' ומה נוסף בהלכה זו (למעט מקור הדין).

⁶ למעט בהבלעה שאין הדמים קדושים בפשטות.

⁷ ברמב"ם כבגמרא ילפינן מ"תהיה" בהווייתה תהיה לעולם, אמנם ניתן לומר בסברא שבהקדש בעלות הממון של ההקדש היא הגורמת לקדושה ולאיסורי מעילה, ולכן כשפודה בדרך פדיון אף בלי מקח מוציא מרשות ההקדש, משא"כ בפירות שביעית גורם הקדושה הוא איסור סחורה והפסד וכו' ולא בעלות ולכן העברת הבעלות בדרך מקח אינה מפקיעה את הקדושה, דהקדושה אינה תוצאה מבעלות ואם כן ודאי שבהווייתה תהיה? וכי אם מוכר תפילין פוקעת קדושתם? ונראה ע"פ מה שהתבאר לעיל בשם הריפ"פ דאיסור סחורה הוא לא תקצור ולא תבצור בדרך בעלות והיינו כשמוכר את הפירות הוא נוהג בהם כבעלים ולכן האיסור הוא מחמת הבעלות שהוא נוהג בהם מילא אולי אצל הקונה כבר יפקע האיסור ויעבור רק לדמים? ולכך צריך את הפסוק דבהווייתה תהיה – אף שבמכירה מופקעת הבעלות של המלקט מהפירות והיה מקום לומר שכמו בהקדש תפקע הקדושה קמ"ל.

מצינו דבר דומה באיסור תמורה - "אם המר ימירנו והיה הוא ותמורתו" - אך בתמורה קדם לכך האיסור "לא יחליפנו ולא ימיר אותנו" - אם עבר והמיר - התוצאה היא שהוא לא הרויח, כי הוא ותמורתו קודש.⁸

וצ"ל דכיון דקרא ד'והיתה שבת הארץ לכם לאכלה' ממעט את השימוש בפירות שביעית, ולכן כשמנסה להעביר את הקדושה בדרך חילול כדי לעשות שימוש אחר כגון לסוך ביין של שביעית, נתפסת הקדושה בתורת קנס, ואף להלכה אם עשה כן הרי הדין ש"יאכל כנגדן" - בקדושה.

וכיון שיש גזה"כ "תהיה" שהפרי הראשון נשאר בקדושתו - כעין קדושת הגוף בקרבן ולכן אף שהחליף שלא בדרך מקח (למ"ד) עוברת הקדושה לחליפין (להו"א שם).⁹

למסקנת הגמרא שם לכו"ע פרי ראשון מעביר את הקדושה לחליפין, רק בדרך מקח ולא בדרך חילול.

ורבי אלעזר למד כך מהסמיכות "בשנת היובל הזאת" "כי תמכרו ממכר לעמיתך".

ונראה דכיון שהפרי הראשון נשאר בקדושתו, מסברא היינו אומרים, שאף בדרך חילול והחלפה בלי מקח נתפסת התמורה, ולכן רבי אלעזר צריך לימוד מפורש ששביעית תופסת דמיה רק בדרך מקח.

ד. דמי שביעית ופירות שביעית

כבמבואר לעיל בפירות שביעית ישנו איסור "לאוכלה ולא לסחורה".

וכן התבאר שהסוחר בהם אף בדרכי היתר, כגון לקט לאכול והותיר או לוקט ובנו מוכר על ידו מעט, נתפסת בתמורה קדושת שביעית ובכסף מותר לקנות אוכלים ומשקים ולאוכלם בקדושת שביעית ולבערם שמגיע זמן הביעור של הפרי שהוחלף בדמים. והפרי עצמו שנמכר אינו יוצא לחולין על ידי המכר אלא נשאר בקדושתו. "אחרון נתפס בשביעית והפרי עצמו אסור" (משנה שביעית ח, ז).

⁸ בספר החינוך מצוה שנב "כדי לקבוע בלבנו מוראת עניין הקודש צוה הכתוב לבל נשנה הדברים אלא מכיון שנתקדשה הבהמה תהיה בקדושתה לעולם ולא נחשוב להפקיעה מקדושתה ולהחליף בהמה אחרת ואם יוציא הדבר מפיו שתהפך מחשבתו וכל מעשהו ותהייה שתיקן קודש כי הוא בא במעשהו להפקיע קדושה ותהיה להפך וכי " עיי"ש בדבריו שהביא גם טעם הרמב"ם שהוא כעין קנס.

⁹ הגרי"ד זצ"ל ברשימות שיעורים (סוכה שם) הסביר באופן דומה.

ובמשנה (שביעית ח, ד)

האומר לפועל הא לך איסור זה ולקט לי ירק היום שכרו מותר לקט לי בו ירק היום שכרו אסור לקח מן הנחתום ככר בפונדיון כשאלקוט ירקות שדה אביא לך מותר לקח ממנו סתם לא ישלם לו מדמי שביעית שאין פורעין חוב מדמי שביעית

מבואר איסור נוסף בפירות שביעית "אין פורעין חוב מדמי שביעית" ולכן אם לקח מהנחתום כיכר בפונדיון בסתם ולא קצץ עמו "בפונדיון" ע"מ שאלקוט לך ירקות שדה, אסור לתת לו בתמורה ירקות שדה (כדרך שמותר ברישא) והטעם מבואר 'לפי שאין פורעין חוב מדמי שביעית'.

וצ"ע שהרי כאן איירי במשלם לו ירקות שדה - פירות שביעית, וא"כ מדוע נקטה המשנה 'דמי שביעית' היה צריך לשנות 'שאין פורעין חוב בפירות שביעית'?

והנה ברמב"ם בכל דינים אלו (נחתום, אין משלמין לבייר ספן, וכו') נוקט האיסור בשימושים אלו - 'דמי שביעית' ויש להבין מדוע נקט איסור זה דווקא בדמי שביעית?

ודוחק לומר דלאו דווקא, שהרי בהלכה קודם לכן (הלי ט') הרמב"ם מבחין בין פירות שביעית לדמי שביעית, וכן בהלכה יא מפרש הרמב"ם "ומותר ליתן מפרות שביעית או מדמיהן וכו'" ובשאר הדינים נקט בדווקא "דמי שביעית".

ובמקור האיסור לפרוע חוב ב"דמי שביעית" כתבו המפרשים ע"פ הגמרא בעבודה זרה (סב,א) שהוא משום איסור סחורה בפירות שביעית והתורה אמרה לאכלה ולא לסחורה.

ואם כן יש לעיין האם האיסורים שנאמרו במשנה ורמב"ם בדמי שביעית אסורים גם בפירות שביעית ולאידך גיסא יש לבחון אם ההיתרים בסחורה הנ"ל מותרים בדמי שביעית.

ה. היתר לקנות בהמה טמאה ועבד – שיטת החזו"א

ובחזו"א (שם סק"יג) בהא דאין לוקחים בהמה טמאה ועבדים מדמי שביעית - כתב שזה דווקא אם מתנה שהמעות ישארו בקדושתן אצל המוכר והבהמה תצא לחולין, אך אם לוקח באופן שנתפסת הקדושה בהמה אין בזה איסור, ויאכל את חליפיה.

והוכיח שלא יתכן לומר שאסור להחליף פירות שביעית בבהמה באופן שהקדושה עוברת לבהמה מכך שלהחליף פירות בכסף מותר (באופני ההיתר), והרי גם את הכסף אינו אוכל אלא את חליפיו ושוו"כ ככסף ואף בהמה טמאה ועבד.¹⁰

ולפי"ז יסוד ועיקר האיסור הוא לתת דוקא דמי שביעית שישארו בקדושתן והוא ישתכר בזה ותשאר לו בהמת חולין.

משא"כ פירות שביעית שרי להחליף בבהמה טמאה וכדומה דמאי שנא מכסף ולפי"ז מובן הלשון שאסור דווקא ב"דמי שביעית".

ודבריו צל"ע¹¹ דאפשר לחלק בקל, דפירות שביעית שמכרן בהיתר נתפסת הקדושה על החליפין, ובהם אין מקום לחלק בין דמים לבהמה טמאה או עבד, דהיינו כיון שהפירות נשארים בקדושתם והקדושה עוברת לחליפין ואין אפשרות להתנות שהפירות יהיו חולין דשביעית תופסת דמיה.

אכן לדמים או לחליפין יש דין של "דמי שביעית" ובדמי שביעית מותר לקנות או להחליף רק אוכלי אדם, ובהם אסור לקנות בהמה טמאה והגבלות נוספות.

ויש להוכיח כן מלשון הברייתא בסוכה (מ,ב) שנקטה בדוגמאות של כל החליפין מיני מאכל לקח בבשר דגים וכו'.

ולשון המשנה והרמב"ם מוכיח שנקטו האיסור בכל אלו ב"דמי שביעית".¹²

ו. קידושין בפירות שביעית או בדמי שביעית – שיטת היד דוד

במשנה קידושין (נ,ב)

ומעשה בחמש נשים ובהן שתי אחיות, וליקט אדם אחד כלכלה של תאנים, ושלהן היתה ושל שביעית היתה, ואמר הרי כולכם מקודשות

¹⁰ עיין דרך אמונה ו, ס"ק עז שהביא דברי החזו"א וציין למקור אחר בחזו"א שהסתפק בזה ומ"מ כתב דאף באופן המותר דהיינו להחליף דמי שביעית ולחלק על בהמה טמאה, אפשר דיש בזה איסור דרבנן.

¹¹ באבן ישראל (לגרי"י פ"ש זצ"ל למשניות שביעית פ"ח מ"ח) הקשה על יסוד דברי החזו"א שניתן להתנות להשאיר את הקדושה בדמים. וחילק בין פירות שביעית לדמי שביעית.

¹² כך כתב בפסקי הלכות יד דוד – וכפי שיבואר להלן.

לי בכלכלה זו, וקיבלה אחת מהן ע"י כולן, ואמרו חכמים: אין אחיות מקודשות.

ובגמרא (נב,ב) "ש"מ המקדש בפירות שביעית מקודשת" וברש"י פירש ב' פירושים:

א. דהו"א דפירות שביעית לאו ממונו הוא

ב. דלאכלה אמר רחמנא ולא לסחורה - והו"א דקידושין הם כסחורה בפ"ש.

ובר"ש (שביעית ח,ח) בפירושו למשנה "אין לוקחים עבדים ובהמה טמאה מדמי שביעית" הביא את לשון הירושלמי " א"ר יוסי זאת אומרת אסור ליקח אשה מדמי שביעית דלא דכן (דאל"כ) מה בין קונה אשה לקונה שפחה"

ובתוספות בקידושין ובע"ז (סב,א ד"ה נמצא) הקשו מהירושלמי, וכתבו שבגמרא קידושין ש"מ - דהמקדש בפירות שביעית מקודשת' היינו בדיעבד והשוו למקדש באיסורי הנאה 'מכרן וקידש בדמיהן מקודשת' בדעבד והכ"נ בפירות שביעית.

וביד דוד¹³ הקשה על התוס' דסחורה בפירות שביעית אסורה מהתורה, וא"כ צריך להיות המקח בטל, כמוכר מעשר בהמה וחרמי כוהנים שהתורה אמרה שלא ימכור, ואם עבר ומכר בטלה המכירה - דאי עביד לא מהני?¹⁴

ומחלק בין קידושין בדמי שביעית לקידושין בפירות שביעית - וכן מוכח לשון הירושלמי המשנה והרמב"ם.

היינו שכל האיסורים לקנות בהמה טמאה ולקדש אישה וכד' אם לא ידע המוכר שהם דמי שביעית המקח בטל כיון שהמעות שבידו לא יצאו לחולין ודמי שביעית אינם מתחללין בשום אופן אלא על דבר אוכל.

אך בפירות שביעית אפשר לקנות בהם אף דברים שאינם בני אכילה כיון שהפירות עצמם אינם יוצאים לחולין על ידי המקח והמוכר או האישה יודעים איך צריך להתנהג בפירות שביעית.

ומוסיף לבאר בטעם החילוק, קדושת שביעית חלה רק על דבר שאכילתו וביעורו שווה, לדוגמה דבר ששימושו העיקרי רק להבערה כעצים (ההנאה

¹³ פסקי הלכות יד דוד פ"ה ה"ג - אות נב נג

¹⁴ עיי"ש שמעמיד הקושיה בין לרבא בין לאבבי באעל"מ ואכמ"ל.

המצויה מההבערה היא אחר כילוי העצים רק אז ניתן לאפות) לא חלה קדושת שביעית עליהם כלל.

וע"פ זה מבואר דכל שמקיים "לאוכלה" והקדושה נשאת בפירות הראשונים אין בו משום איסור סחורה אף שמחליף במידי שאין אכילתו וביעורו שווה, דכיון שהקדושה נשאת בפירות ויאכלם הרי נשאה הנאתו וביעורו שווה.

וכשמחליף פרי בפרי – הפרי השני נתפס בקדושה והוא "דמי שביעית" - וכל המגבלות האמורות ברמב"ם ובמשנה הם רק בדמי שביעית, שמחליף את הפרי השני או כשקונה בפרי שני בהמה טמאה וכדומה ולא מודיע למוכר שמוסר לו דמי שביעית, והפרי אינו יכול להתחלל על דבר שאין הנאתו וביעורו שווה המקח בטל.

כללו של דבר בפירות שביעית עצמם א"צ שיתחלל על דבר אחר - ולכן כשלוקח מידי דאכילה (או כסף) נתפס בהם קדושי"ש ושלוקח בהמה טמאה וכד' הפירות נשארים בקדושתן ולכן אין חסרון בכך.

דפ"ש ידוע לכו"ע שאין להם שום חילול ומתמצית להתקדש בהם כמו שהם ונ"ל דבהאי גוונא אין שום איסור סחורה כיון דהדבר שעליו קדושת שביעית נשאר בקדושתו ואינם רוצים לחללו כלל וכחילוק הזה כתבו תוס' ע"ז (סב,ב)

האיסור לקנות דברים אחרים שאינם מידי דאכילה או לקדש אשה הוא דווקא ב"דמי שביעית" דכיון שהקדושה פוקעת מפרי שני אסור להפקיע את קדושת הדמים אלא במידי דאכילה.

והוכיח מירושלמי (ריש מע"ש) שאם ידעו המוכר בהמה טמאה או האשה המתקדשת שהם דמי שביעית וידעו שהדמים נשארים בקדושתם, והסכימו לכך המקח קיים והדמים נשארים בקדושי"ש והבהמה חולין.¹⁵

וקושייתו דנימא אע"מ מיושבת, דהחילול או המקח אינו חל באופן שקונה ב'דמי שביעית' כשהמוכר אינו יודע הוא מדיני מקח טעות, ובאופן שסבר

¹⁵ הפך סברת החזו"א. ועכ"ז כתב דאסור למכור לכתחילה שמה יוציאם לחולין ע"י חילול זה אבל בפירות שביעית שאין באפשרי לחללם אפשר לקנות בהמה טמאה ולקדש אישה כיון שאין בהם טעות וכו'.

וקיבל הדמים נשארם בקדושתם הרי לא חילל את הקדושה. (ואסור לכתחילה מחשש שמא לא ידע המוכר ויוציא הדמים שלא בקדושה) וכשמקדש אשה או קונה בפירות שביעית עצמם אין בזה איסור סחורה שהרי יאכלם המוכר או האשה בדרך שהנאתו וביעורו שווה ובקדושה. ובסוף דבריו כתב:

לדעתי נראה לפסוק הלכה למעשה דאין איסור לקנות בהמה טמאה בעד פרות שביעית בסתם, או אף בדמי שביעית רק שידוע לו הדין דאין מתחללין על זה ויודע המוכר דנשארו המעות שבידו בקדושה

16

ובדבריו מיושבים לשונות המשנה והרמב"ם שנקטו האיסורים הנ"ל דווקא ב"דמי שביעית".

ז. קשיים בהסבר היד דוד

היד דוד מסביר שחילופי פרי שני בבהמה טמאה נכלל באיסור סחורה כיון שהקדושה אינה נתפסת בבהמה טמאה דאין הנאתה וביעורה שווה, אך להחליף פרות שביעית בכסף מועיל.

ולכאורה קשה מסברת החזו"א דשווה כסף ככסף בכל מקום וא"כ מדוע לא תעבור הקדושה לבהמה טמאה בתורת שו"כ כפי שהיא עוברת לכסף?¹⁷

והוסיף היד דוד בסוגריים "זולת כסף שקונה בכל מקום ויכול לקנות ממנו דבר מאכל לכן (אף פרי שני) נתחלל עליו"

וצ"ע איך מועיל לקיים בזה דין לאכלה ולא לסחורה, הרי עיקר דבריו שלהוציא מאיסור סחורה צריך לקנות בדמים רק דבר שהנאתו וביעורו שווה.

ועוד כתב בתו"ד "ובדין דאין פורעין חוב מדמי שביעית הנשנה בפ"ח משנה ד' נראה דהכוונה דל"מ בשביעית עצמה שאין פורעין החוב אלא אפילו מדמיה

¹⁶ ומציין שם בסו"ד שע"פ הרמב"ן בע"ז סב,א א אין הדין מוסכם.

¹⁷ ואולי ילפינו מפדיון מעשר שני דמחללים על כסף (מ"מ גם במעש"ש מהני פירות בפירות לשיטת הרמב"ם מעשר שני ב,ג והראב"ד השיג דדווקא בדמאי או במע"ש בזה"ז).

נמי אין פורען זזה בכלל איסור סחורה האסורה בפירות שביעית כמבואר במשנה ג' פ"ז דשביעית¹⁸”

ולא נתברר לי מה הזקיקו להידחק דאיסור פרעון חוב הוא גם בפירות שביעית, ולא רק בדמי שביעית, שהרי לסברתו היכא דמוסר פירות שביעית כתמורה ולא את דמיהם, הרי המוכר או המלווה יודעים שהפירות בקדושתם ולכן אין בזה בעיה של סחורה וכנ"ל בבהמה טמאה וקידושי אישה ומדוע לפירעון חוב יאסר בפירות שביעית?

שהרי לסברתו הבעיה בשימוש בדמי שביעית, היא דווקא במקום שנותן דמי שביעית ורוצה שתתחלל קדושת המעות ולכן בעיני דבר שהנאתו וביעורו שווה, אבל כשנותן את הפירות עצמם שידוע לכל שנשארים בקדושתם אין צריך שיהיה הנאתו וביעורו שווה ולכן מותר לקנות בהמה טמאה והבהמה חולין והפירות נשארים בקדושתם לכאורה הוא הדין בפורע חוב?¹⁹

ח. הסבר ע"פ הקו"ש – בעין ושווי

ונלע"ד ע"פ לשונות הרמב"ם והמשנה אכן אין איסור בפרעון חוב בפירות שביעית וכן האיסור לשלם לבייר ולספן וכל דינים אלו שייכים דווקא בדמי שביעית ולא בפירות שביעית.

אלא שהמושג 'דמי שביעית' הוא נרחב יותר ופעמים אף לפירות עצמם יש דין דמים וכפי שיתבאר.

נודע בשערים²⁰ מה שכתב הגרא"י הי"ד (קוב"ש פסחים אות יח) דלכל חפץ ישנם שני מימדים, ה'בעין' עצמות החפץ, ו'השווי' היינו הדמים של החפץ והרחיב שם לבאר שחלוקה זו אף יכולה להתקיים בבעלויות שונות. והסביר בזה כמה דינים עיי"ש.

ועפ"ד נראה לבאר שפירות שביעית אסורים בסחורה לשיטת הרמב"ם היינו בשווים כלומר יחס ושימוש בפירות בשווים היינו בדמיהם ולא ב'בעין' שבהם.

¹⁸ היא משנת "הצובע צובע לעצמו וכו'" שהבאנו בראש הדברים.

¹⁹ ולשון הרמב"ם בפ"ו הלכה י, יד 'שאין פורעים חוב בדמי שביעית'.

²⁰ והאיר עיני בביאור דבריו מו"ר הגאון רבי משה חיים דימנטמן שליט"א.

ולכן לשיטתו פירות שביעית נמכרים אכסרא באומד או בהפסד ובלי שווי מדויק ובזה נפיק מידי איסור סחורה.

ומבואר שעיקר איסור סחורה הוא שימוש בפירות בשוויים ולא בבעין.

ולכן גם כשמשלם בפירות תשלומים שונים בתורת דמים דהיינו בשוויים ומייחס אליהם את מימד הדמים, אז נאסר גם השימוש בפירות עצמם מצד איסור סחורה והוא בלשון הרמב"ם "דמי שביעית" אף שהאיסור הוא גם בפירות שביעית כיון שבאופן זה הפירות נעשו כדמים.

ט. תשלום שכר מלאכה בפירות שביעית – שימוש בשווי הפירות

ובזה נבוא לבאר לשונות הרמב"ם והמשנה.

משנה (שביעית ח,ה)

אין נותנים לא לבייר ולא לבלן ולא לספר ולא לספן אבל נותן הוא לבייר לשתות ולכולן הוא נותן מתנת חנם:

ובפשטות סברת איסורים אלו, דכיון ששביעית נתנה לאכילה ולשתיה בלבד, ובייר הוא חופר הבורות ומספק מים לבני העיר והשימוש במים הוא גם לכבוסה ושאר שימושים.

ובחזו"א (שביעית יג,יב) הקשה הרי מצינו בע"ז (סב,ב) דהני דבי רבי ינאי היו לוקחים פרות שביעית מגננים עמי הארץ, ועל מנת להמנע מלמסור דמי שביעית לעם הארץ היו פורעים להם בפירות שמינית.

ורואים שמותר לקבל פירות שביעית כתשלום לדבר אחר (דהיינו הגננים משלמים בפירות שביעית את הפירות שיקבלו בשמינית ובאופן זה אין קדושה בפירות שקבלו) אף שלא יותפס בו קדושת שביעית, כמו שפירות שמינית בהם פרעו את החוב לא נתפסו בקדושת שביעית.

ולפי זה מדוע אסור לשלם לספר או לספן בפירות שביעית עצמם ולקבל תמורתם את הפעולה של התספורת או ההפלה בספינה? ואפשר להוסיף שיש בכך יתרון הלכתי, מלמסור דמי שביעית לעם הארץ.

ניתן להציע את הקושיה באופן אחר, מדוע ליחס לפירות דין כתשלום לשירות, ניתן להתייחס לשירות כתשלום על הפירות? ובאופן זה הפירות נשארים בקדושתם והתשלום אינו נתפס בקדו"ש?

והוכיח מכך שאפילו הקפה טובה כעין הא דבי רבי ינאי, מותרת רק במידי דאכילה ושתייה. ולכן במים שלא היו בעולם מותרים חליפיהן כשנתן לו את המים לאחר זמן אף לכבוסה.

ויש להקשות על דבריו, דאם הקפה כעין זו מפקיעה את התשלום מקדושת שביעית, ובמים שיקבל יהיה מותר להשתמש אף לכביסה, וכן בפירות שמינית שקבלו הגננים אין קדושה כלל, מה מגביל לקבל תמורת הפירות אף דבר שאינו ראוי לאכילה כגון תספורת וספנות?

ונראה שסבר שבאופן שפוסק במידי דאכילה, כיון שהתשלום בפירות תמורת פירות היחס הוא לבעין של הפרות ולא מצד שוויים, משא"כ כשפוסק תמורת הפירות שכר פעולה, היחס לפירות הוא מצד השווי דתמורת פעולה יש לשלם סך מסויים – שכר שכיר ובזה הרי משתמש בפירות מצד הדמים היינו מימד השווי.

ובזה מיושב דלשון המשנה וסדרה דבמשנה ד' מבוארים האיסור וההיתר בשכר פועל בפרות שביעית והמשנה מסיימת "שאין פורעין חוב מדמי שביעית" ומשנה אח"כ היא משנתנו "אין נותנין מהם לא לבייר ולא לבלן" וכו' וכן לשון הרמב"ם דבהלכה י' מפרט את האיסורים בדמי שביעית ובהלכה י' "אין נותנים מהם לא לבלן ולא לספר" ומשמע דווקא בדמי שביעית.

ויש שפירשו²¹ ברמב"ם דכ"ש פירות שביעית, אך להנ"ל נקט דווקא "דמי שביעית" דאיסורים אלו הם מצד איסור להשתמש בדמי שביעית בתמורתם או אף בפירות עצמם דשימוש באופן זה הוא שימוש בשווי היינו בדמיהן.

ומעתה מיושב מה שהקשינו לעיל על ה'פסקי הלכות', מדוע הוציא פרעון חוב מן הכלל, הרי גם בזה מבואר האיסור במשנה וברמב"ם דווקא "דמי שביעית"? ואחר שהוכיח דשרי לקדש אישה או לקנות בהמה טמאה בפירות שביעית, הרי גם בחוב קיימת הסברא דכיון שהפירות נשארים בקדושתם ולא יאסר לפרוע חוב בפירות?

ולהנ"ל כיון שפרעון חוב בסכום מסוים כגון בייר בלן וכד' שהסכום פסוק וקבוע הוא כחוב דמים ומילא גם תשלום בפירות נחשב כאיסור פרעון בדמי שביעית וכ"ש פרעון מלווה ממש.²²

²¹ עיין משנה אחרונה שם ובדרך אמונה.

י. חוב תמורת אוכל – הפירעון בפירות נחשב דמי שביעית

במשנה (שביעית ח, ד)

לקח מן הנחתום ככר בפונדיון כשאלקוט ירקות שדה אביא לך מותר
לקח ממנו סתם לא ישלם לו מדמי שביעית שאין פורעין חוב מדמי
שביעית.

התנא באר אופני האיסור וההיתר בחילופי פירות שביעית, אך קשה שברישא
מדובר שהקונה מבטיח לנחתום שיביא לו מירקות שדה, ובסיפא באופן
האיסור נקט התנא ב'דמי שביעית' ולכאורה איירי בגוונא דרישא שנותן לו
ירקות שביעית ולא דמים וא"כ מדוע נקט התנא לשון "דמי שביעית"?

ועו"ק דאם החילוף הוא כיכר בירקות כגוונא דרישא, מהו טעם האיסור הרי
חילוף פירות שביעית באוכל מותר אלא שהאוכל נתפס בקדושת שביעית.

וברמב"ם בפירוש המשנה ביאר שכיון שלקח את הכיכר בהקפה בדמים ולא
פירש שישלם לו בפירות הרי נזקף עליו כחוב "ואין פורעין חוב בפרות
שביעית" ומוכח שהאיסור הוא גם בפירות שביעית.

ונראה דברישא לקח כיכר בפונדיון היינו כיכר ששוה פונדיון אבל לא אמר או
קצץ פונדיון ואמר לנחתום 'כשאלקוט ירקות אביא לך' ולכך הוסיף הרמב"ם
בהלכה (יד) תיבת "בו" כלומר אתן לך תמורת הכיכר ולא תמורת פונדיון
(ולכך כתב הרמב"ם שנקט פונדיון "לפי מה שהיה ידוע אצלם שהכיכר
בפונדיון" ולהורות שבלקחת הכיכר לא פסק חוב פונדיון אלא זהו המחיר)
ולכן באופן זה מותר להחליף פירות שביעית באוכל והאוכל נתפס בקדושה
כדינו, אך כשלוקח כיכר ופוסק מחירו בפונדיון ובא לשלם את דמי הכיכר
בפונדיון בירקות שדה של שביעית, כיון שלא אמר שילקט לו ירקות תמורת
הכיכר ויש לו רשות וכך מוסכם לשלם את מחיר הכיכר דהיינו פונדיון, באופן
זה אף שהחוב הוא על כיכר הרי נזקף כל שווי כסף אחר, ולכן אסור לשלם

²² נפק"מ לנידון באחרונים - משלוח מנות בפירות שביעית שיש שדנו לאיסור דכיון שהוא
כעין חוב להחזיר למי ששלח לו הרי הוא פרעון חוב בפרות שביעית ולהני"ל נראה דכיון
שאין החוב קצוב וברור כדמים אלא כעין נותנים זל"ז מתנת חינם אין בזה משום פורע
חוב בדמי שביעית דאין דרך המקבל לשער המשלוח שקיבל בדמים קצובים אלא מחזיר
משלוח מנות בלי קיצוב דמים.

אף מפירות שביעית דבאופן כזה הפירות הם כדמים.²³ **דמי הפירות** **ודמי החליפין**

ברמב"ם פ"ו מביא הדין ששביעית תופסת דמיה בהלכה ז' מרחיב הרמב"ם ומדגים ע"פ לשון הברייתא בסוכה (מ,ב) אך בשינוי לשון.

כיצד לקח בפירות שביעית או בדמיהן בשר נעשה הבשר כאותן הפירות ואוכלו כפירות שביעית, וצריך לבער אותן בשעת ביעור השביעית, לקח באותו בשר או בדמיו דגים יצא הבשר ונתפשו הדגים, לקח בדגים או בדמיהן שמן יצאו דגים ונתפש שמן, לקח בשמן או בדמיו דבש יצא שמן ונתפש דבש, וצריך לבער הפירות הראשונות עם הדבש האחרון, כדרך שמבערין פירות שביעית, ואין עושין משניהם מלוגמא ולא מפסידין אותן כשאר פירות שביעית.

והנה הרמב"ם שינה מלשון הברייתא כפי שהובאה בגמרא שם והוסיף בכל שלב "או בדמיו" "או בדמיהן"

ובחזו"א (שביעית סי' י ס"ק יג) כתב ז"ל "ותיבות או בדמיו או בדמיהן הכתוב בכל פעם אין לו פירוש שדמיהן הוא ג"כ חילול וכיון שמכרן בדמים יצאו הן ונכנסו דמים ונראה דהוא ט"ס"²⁴

²³ וניתן לבאר באופן אחר – המשנה פותחת בדין "האומר לפועל הילך איסר זה ולקט לי ירק היום שכרו מותר, לקט לי בו ירק היום שכרו אסור" ובירושלמי חז מ"ד דזו הלכה של עמעום, וחד מ"ד דברי שא נותן לו שכר רגליו כלומר אופן ההיתר ברישא הוא שכר ההליכה ולא חילופי הפירות ולכן אין שכרו מותר היינו אין באיסר קדושי"ש. ולפי"ז בסיפא בלוקח כיכר בפונדיון – הדין הוא כשפוסק כשאלקוט ירקות שדה אביא לך - מותר כיון שהירקות שביעית הם חילופי הכיכר, אך כשלקח ונזקף עליו חוב כיכר בפונדיון הרי הוא כמשלם שכר פעולת הנחתום בפירות שביעית וכל שכר פעולה חשיב דמים ולכן גם פירות הם דמי שביעית.

²⁴ שמעתי בשיעור מהגר"ש פישר זצ"ל (ונדפסו הדברים בבית ישי סומן ה) לישב דכוונת הרמב"ם לאסור ההקפה בפירות שביעית וזה ביאור ההוספה בכל שלב "או בדמיו" היינו בדמי המקח שהם חוב ג"כ נתפסת קדושי"ש ולפי"ז לשיטת הרמב"ם לא מועילה הקפה בסחורה בפ"ש להפקיע את הקדושה מהמעות והאריך להוכיח שהיא שיטת הר"י מיגאש (וא"כ יש באר את הגמרא ע"ז סב דהני דבי רבי ינאי שבפשוטות הוא היתר הקפה, באופן אחר ועיי"ש). ולדבריו יהיה הפירוש בדברי הרמב"ם כך: שלב א' "לקח בפירות שביעית בשר - או בדמיהן" היינו שהשאיר חוב אצל החנווני והחנווני כעת לוקח בשר מהקונה בחובו, נתפס על הבשר קדושה שנקנה בחוב "דמי שביעית", שלב ב' לקח באותו בשר או בדמיו דגים – החליף את הבשר בדגים 'או בדמיו' היינו בחוב שכנגד הבשר? והרי כבר את הבשר לקח בחוב הפירות ולכן נתפס בבשר קדושת שביעית וא"כ איך יצויר שלב ב' וגי' והתעוררתי לקושיה לאחר הסתלקותו ולא זכיתי לשאול. אך נראה בפשוטות ע"פ המאירי סוכה שם שהביא ג"כ כלשון הרמב"ם ופירש שכיון שפרי שני מתחלל אף בדרך חילול ולא דווקא בדרך מקח א"כ פירוש הדברים משלב ב' הוא שהמוכר חילל את הבשר

ואחר בקשת הרשות נראה אולי לפרש כדרך שפירש הר"ש לקמן במכירת בכור (שביעית ז, ד):

לקח בכור בעל מום למשתה בנו או לאכול לרגל מותר למוכרו ואף על גב דמחזי כסחורה ובתוספתא (פ"ה) קתני ר' אומר אומר אני לא ימכרנו אלא לדמיו כלומר בדמים שקנאו שלא ירויח בהן כלום.

ולפי"ז יתבאר לשון הרמב"ם דבכל מקום שנמכרים פירות שביעית וכן חליפיהם דגים שמן דבש - נתפסת הקדושה בדמיהן בלבד.

דהיינו כיון שאסור להרויח בפירות שביעית, א"כ שקנה דגים בבשר נתפסת הקדושה בדגים, או בדמי הבשר - שמוכר את הבשר ברווח כפול ממה שקנה בפירות שביעית או בדמיהן נתפסת הקדושה בכל דמי הבשר ולא רק כנגד השווי של הפירות וכן הלאה מכר את הדגים כבר ברווח משולש וקנה בדמיהן שמן נתפס כל השמן שקנה בדמי הדגים.

וא"כ דין הפירות כדין דמיהן היינו אף שהחליף פירות בבשר באופן המותר, הדין שווה להחליף בדמיהן, ולכן בהלכה זו "לקח בפירות" אף שפרי ראשון שנשאר בקדושתו שרי רק במידי דאכילה כיון שהוא מחליף את הפרי או בדמיו כלומר בקציצה של שווי הפרי.

משא"כ שמקדש אישה או קונה בהמה טמאה בפירות שביעית ואינו קוצץ את שווי האשה או את הבהמה אין דין הפירות כדמים, כיון שהפרי ראשון נשאר בקדושתו מותר.

לכך את האיסור לקנות בהמה טמאה וכד' כתב הרמב"ם בדמי שביעית ולא בפירות שביעית שעיקר האיסור הוא כשעושה שומא וקוצץ את התמורה בפירות או בדמי שביעית.

ואת אופן ההיתר לקנות מידי דאכילה כתב הרמב"ם בין בפירות בין בדמיהן, להורות דמידי דאכילה מותר לקנות אף בדמי שביעית.

יב. פירות שביעית כדמי שביעית – לענין הדלקת הנר

בדמים בביתו בלי מקח ואח"כ לקח בהם דגים וזה "או בדמיו" לפי"ז רק לשלב הראשון היינו חילול הפירות עצמם אנו נצרכים לביאור הגר"ש פ"ש זצ"ל ויתפרש כך בשלב הראשון בדמיהן היינו בדרך שיכול לעשותן דמים וזה רק בחוב ובשלב הבאים יכול לעשות בדרך חילול וא"צ לחוב.

בדמי שביעית ישנה חומרא (בנוסף לחומרא שנתחדשה בדברינו לעיל) והיינו דבפירות שביעית בדבר הראוי למאכל בהמה מאכילין לבהמה, וכן בדבר הראוי להדלקת הנר מדליקין את הנר.

אבל במוכר פירות שביעית אף שמכר דברים הראויים לבהמה או להדלקת הנר, בדמים מותר לקנות רק מאכל אדם.

ולכך אם החליף שמן - הראוי להדלקת הנר ולקח בדמיו שמן ואף אם החליף שמן שביעית בשמן של שישית אסור להדליק כדין כל מאכל הנקנה בדמי שביעית והוא דין המובא בתוספתא (פ"ה ה"ג) והביאה הר"ש (פ"ז מ"ב)

ק"ו לדמיהם - בתוספתא קתני דאחדר להו ר"מ מחמיר אני בדמים מבעיקר שהשמן של שביעית מדליקין בו מכרו ולקח בו שמן אחר אין מדליקין בו וטעמא משום דפרי ושמן מינכר ולא אתי לעשות בהן סחורה ובירושלמי (פ"ז ה"א) מייתי לה ומסיק עלה ר' אמי בשם רבי יוחנן החליף שמן בשמן שניהן אסורין כלומר אסורין להדליקן ושמא משום דמיחלפי אהדדי

וקשה תינח השמן שהוחלף קיבל דין דמי שביעית ונאסר בהדלקה²⁵ אך השמן שהוא הפרי ראשון שנשאב במעמדו, מדוע החמירו לאוסרו כדמי שביעית?

ואכן הר"ש הסביר "ושמא משום דמיחלפי אהדדי" - אך טעם זה צ"ע דא"כ כל החלפת פירות הראויים למאכל בהמה יאסרו כחילופיהן - (שהם דמי שביעית) למאכל בהמה?²⁶

ובלשון הרמב"ם (פ"ה ה"ח) נראה שהוא מטעם אחר.

וז"ל:

להדלקת הנר כיצד, שמדליק את הנר בשמן שביעית עצמו, מכרו ולקח בו שמן אחר או שהחליף שמן בשמן שניהם אסורים בהדלקה, שאין מדליקין בדמי שביעית.

²⁵ בבאורי הגר"א לירושלמי פירש שאף בחליפי שמן מותר להדליק וכל החומרא "מחמיר אני בדמיו" הוא בדמי שביעית סתם ולא בדמי שמן - "דמה גרע מהשמן הראשון" ובירושלמי גרס אחרת ובשבת הארץ פסק כדעת הגר"א. ובמנחת אברהם ח"א סימן יח אות ו' דימה הדלקת הנר בשמן שביעית להיתר סיכה בשמן מעשי"ש דהוא בגדר היתר ולא מצוות אכילת מעשי"ש ולכן אין לוקה על סיכה מחוץ לחומה וכנ"ל לעניין הדלקה בשמן שביעית הוא היתר ולכן מותר רק לבעלים ולא למחליף.

²⁶ ושמא יש לחלק דשמן ראוי להדלקה ולמאכל משא"כ במאכל בהמה.

ומפורש דטעם האיסור הוא "שאיין מדליקין בדמי שביעית"

בפני משה (ירושלמי שם) פירש דווקא שהחליף שמן שביעית בשמן שביעית, ולכך כל אחד נעשה דמי השני ונאסר כדמי שביעית.²⁷

ועפ"ד יבואר הדין 'החליף שמן בשמן', אך הדין הראשון מכרו ולקח בו שמן אחר – עדיין קשה מדוע החמיר בשמן הראשון שאסור להדליק בו.

ובאבי עזרי (שם) ביאר

ואפשר לפרש הפירוש החליף שמן בשמן היינו שמן שביעית בשמן חולין שהרמב"ם לא מזכיר שהיה שמן של שביעית, אלא איירי אף בשמן חולין ומ"מ שניהם אסורים שהוא כמו שהשמן של חולין הם דמיו של שמן שביעית שוב חזר הדבר הרי שביעית תופס דמיו ואחרי שהחליף שנעשה גם החולין שביעית שוב השביעית הם דמי השמן שנתפס בקדושת שביעית, שכל אחד ואחד הוא תמורת השני ולכך שניהם אסורים מטעם שאין מדליקין בדמי שביעית ולפירוש זה גם בצירור הראשון מכרו ולקח בו שמן אחר הרי הדמים נתפסין בקדושת שביעית שוב השמן עצמו גם כן תמורת הדמים, גם השמן עצמו אסור בהדלקה. ואף אם לקח בו בדמיו שמן אחר שהם נתפסו בקדושת שביעית גם השמן הראשון תמורת הדמים ותמורת השמן שקנה בהדמים וע"כ שניהם אסורים.

וכוונתו דבכל מקח בפירות שביעית הדמים נתפסים בקדושה ולכך גם חליפי הדמים היינו הפירות עצמם חוזרים ומקבלים דמי שביעית כיון שהם חליפי הדמים.

וצ"ב איך חוזרים הדמים ואוסרים באיסור נוסף את הפירות כיון שלא עשה שום פעולה נוספת בדמים. ועוד קשה הרי זה כעין גלגל, הנאסר חוזר ואוסר מפני שהוא חליפיו?

²⁷ בחלקת יואב חו"מ סי' יז דן בשיטת ר"ת דחליפי שוה בשוה נלמד מקרא "על התמורה" ויצא לדון בדבר חדש: בחליפי שוה בשוה. מהי הסחורה ומהו התשלום האם משיכת החפץ הראשון היא משיכת הכסף ובכה"ג לא גזרו שמא יאמר לו נשרפו חיתוך בעליה וזו שיטת הפני"י (ב"מ מז, א), והחלקת יואב נקט שמשיכת הראשון היא משיכת הסחורה והיא מחייבת בתשלום החפץ השני כיון שפסק לו בשתמורת השור יתן לו חמור ובכה"ג החמור הוא הכסף. ולכאורה לפ"ז בהחליף שמן בשמן היינו חליפי שוה בשוה באנו למחלוקת הפני"י והחלק"י מה נחשב כדמי השמן האם הראשון שנמשך או השני שנקנה תמורתו. ואפ"ל דכל זה בחליפי שוה בשוה כעין שור וחמור שהם שני חפצים שונים אבל בשני חפצים שונים לא ניתן ליחס לאחד את הסחורה ולשני את תמורתו, אלא שניהם סחורה ושניהם כסף כנלע"ד ודו"ק.

ונראה לבאר בכוונת האבי עזרי כנ"ל דשימוש בשווי הפירות נותן לפירות דין "דמים" כלומר היא תוצאה ישירה של יחס אל שווי הפירות, ולכן גם השמן הראשון נאסר בהדלקה.

ונראה שהם דברי האור שמח (שם):

נראה טעמו דבשביעית אסור בסחורה, רק כשמוכר מעט ולוקח בהן מאכל לא מיקרי סחורה, וכאן שמכר פירות שביעית היינו השמן, ובדמיו לקח שמן להדליק הנר הוי סחורה, כיון שלא ניקח לאכול, אף דאצל הבעלים השמן ניתן להדליק, בכ"ז כיון שיצא מרשות בעלים ודרך מכר במחיר תו אם ידליקו בו הוי סחורה, כן סברתו.

והן הן הדברים דשימוש בשווי הפירות (או בשימוש אחר שאינו אכילה אלא הדלקה) וכיון שרצה להחליף בשמן להדלקה היא פעולה האסורה בשויות השמן ולכן חוזר דין "דמי שביעית" אף על השמן הראשון.